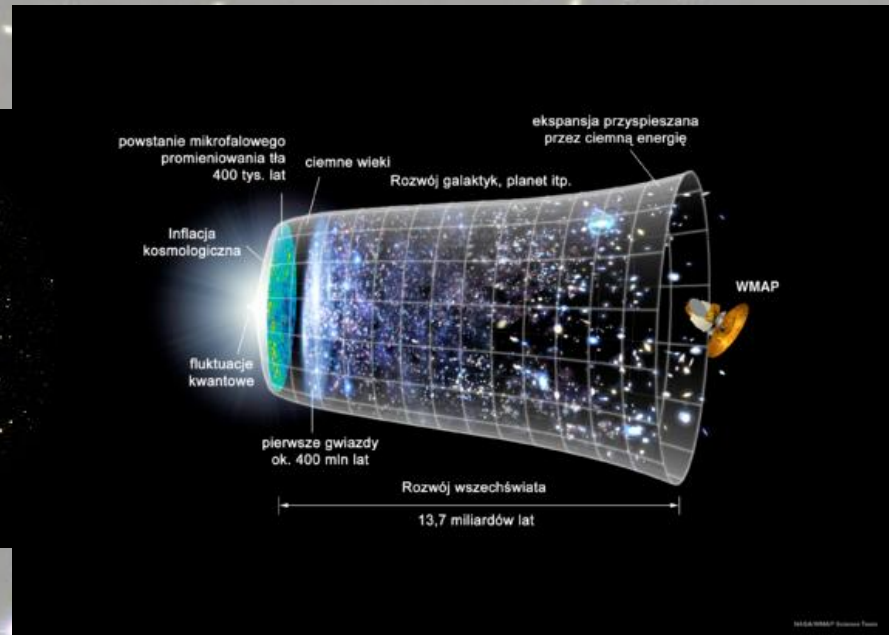
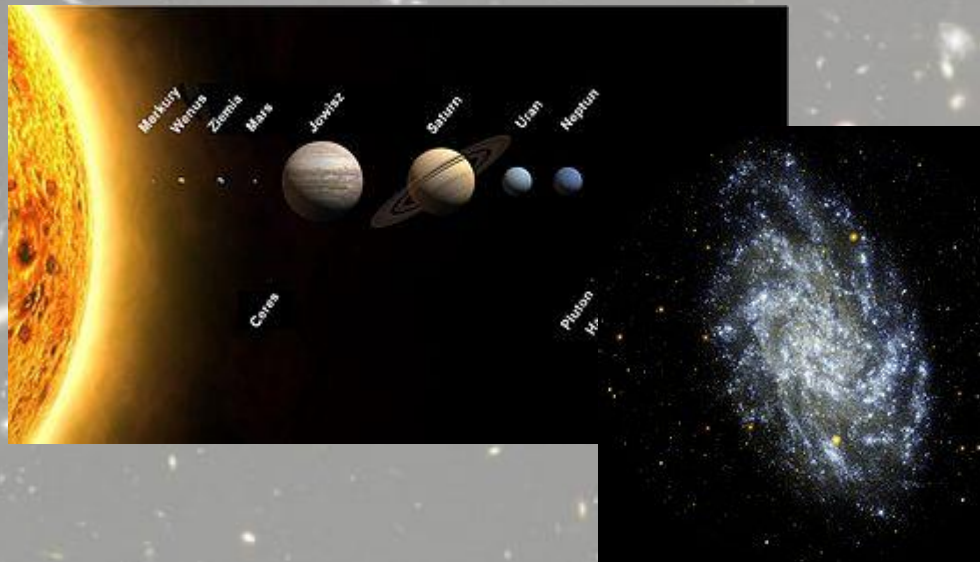

Odległość mierzy się zerami

Jednostki odległości w astronomii

jednostka astronomiczna AU, j.a.	średnia odległość Ziemi od Słońca	$1.4959787 \cdot 10^{11}$ m
rok świetlny l.y., r.św.	odległość przebyta przez światło w próżni w ciągu 1 roku	$9.4605 \cdot 10^{15}$ m
parsek pc	odległość, z której 1 j.a. jest widoczna pod kątem 1''	$3.0857 \cdot 10^{16}$ m 3.2616 l.y. 206265 AU

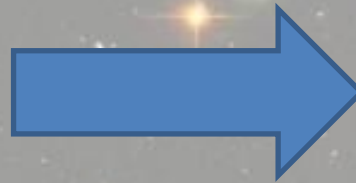
Skala odległości we Wszechświecie

Ziemia

Księżyc

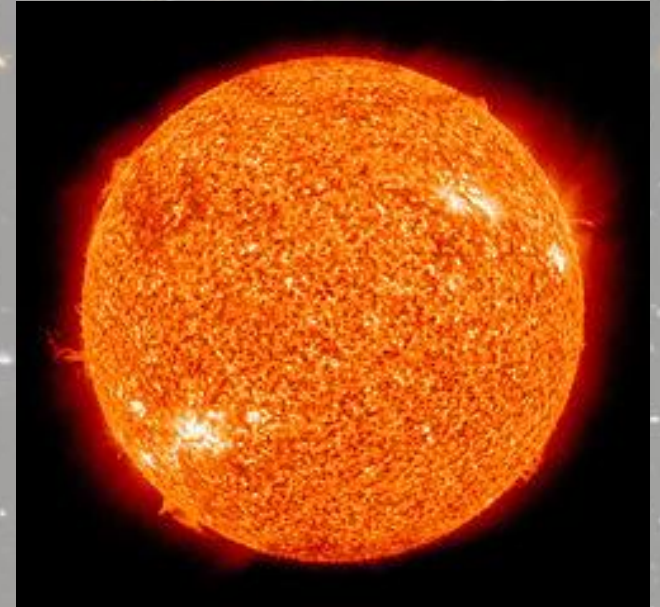

384 400 km
1.28 s św.

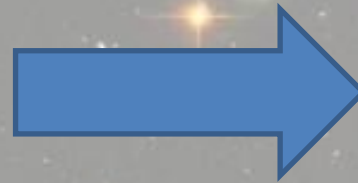
Skala odległości we Wszechświecie

Ziemia

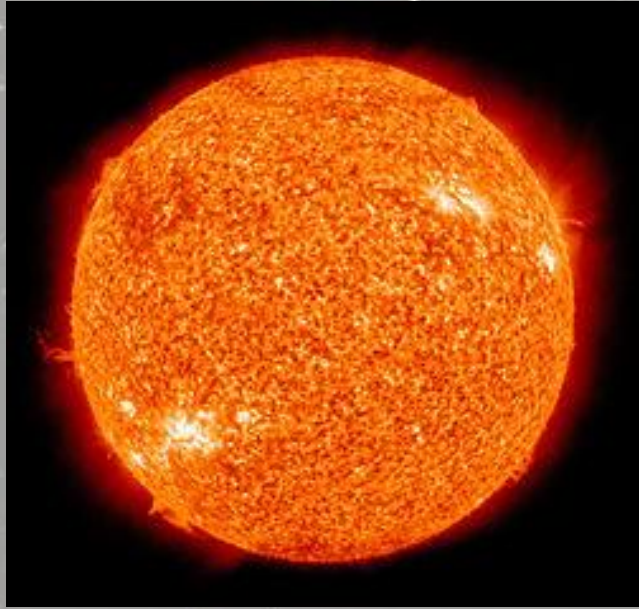

Słońce

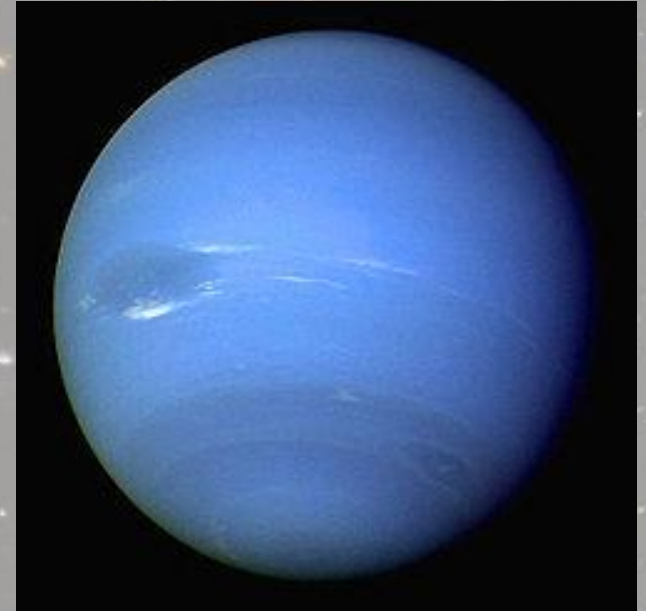

149 600 000 km
498.7 s św. = 8.3 min. św.

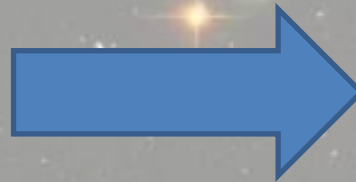
Skala odległości we Wszechświecie

Słońce

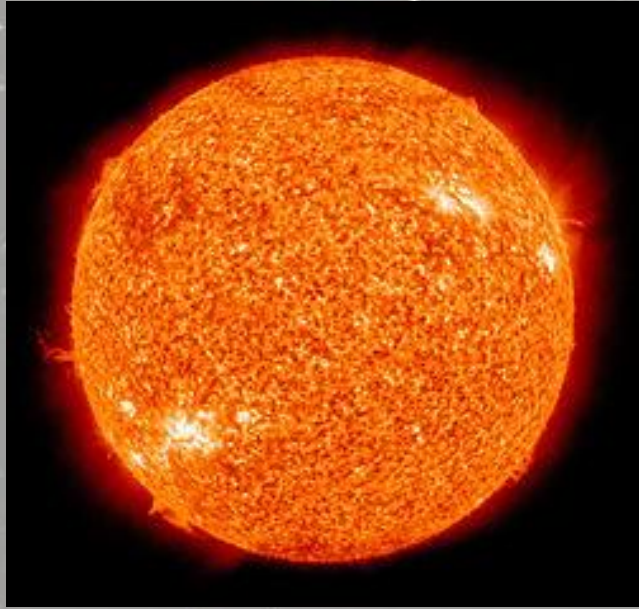

Neptun

4 459 630 000 km
14865.4 s św. = 247.8 min. św. = 4.1 godz. św.

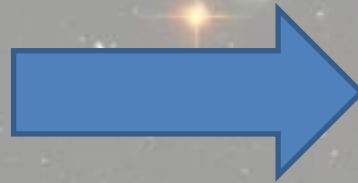
Skala odległości we Wszechświecie

Słońce

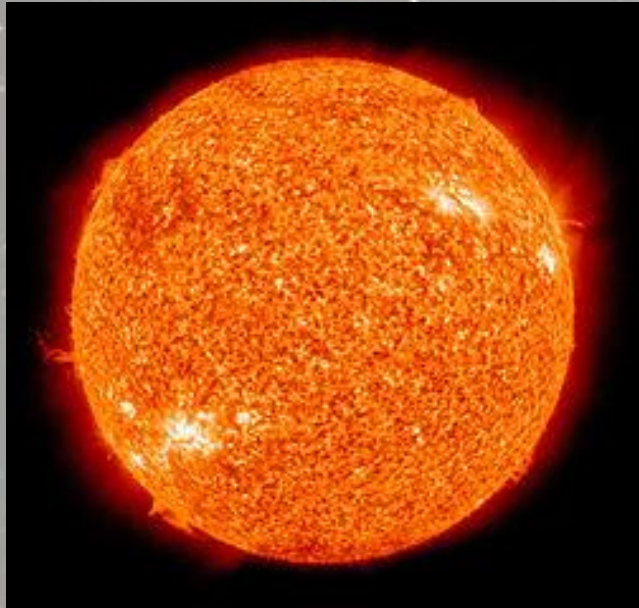

Proxima Centauri

1 664 000 000 000 km
4.22 lat św.

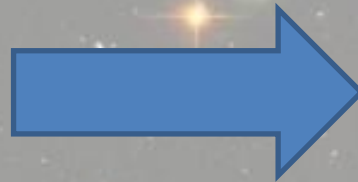
Skala odległości we Wszechświecie

Słońce

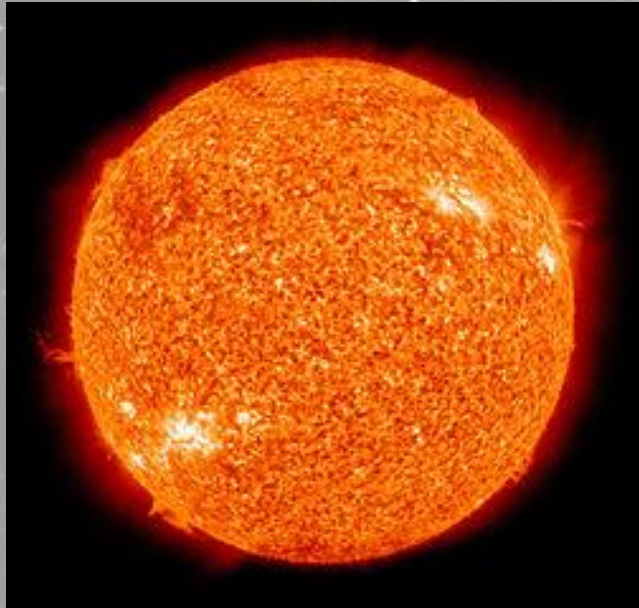

Centrum Drogi Mlecznej

10 650 000 000 000 000 km
27 000 lat św.

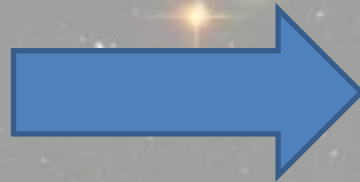
Skala odległości we Wszechświecie

Słońce

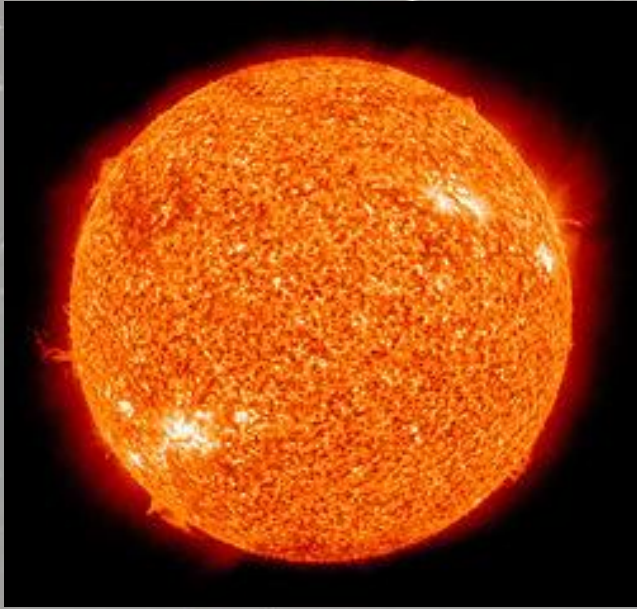
Galaktyka Andromedy

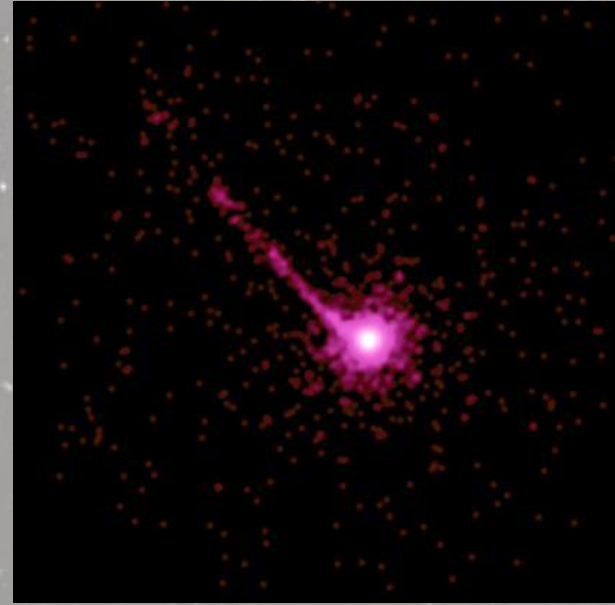
1 000 000 000 000 000 000 km
2 540 000 lat św.

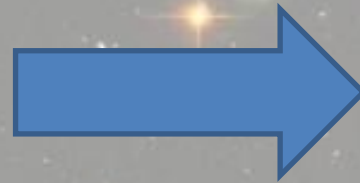
Skala odległości we Wszechświecie

Słońce

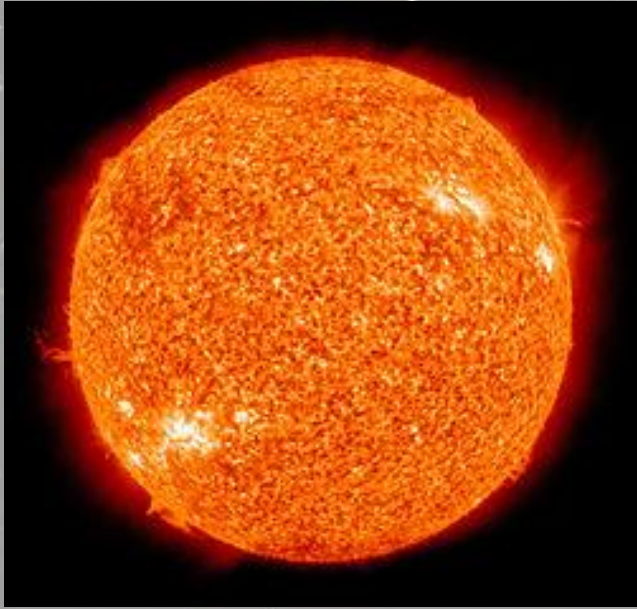

Kwazar PKS 1127-145

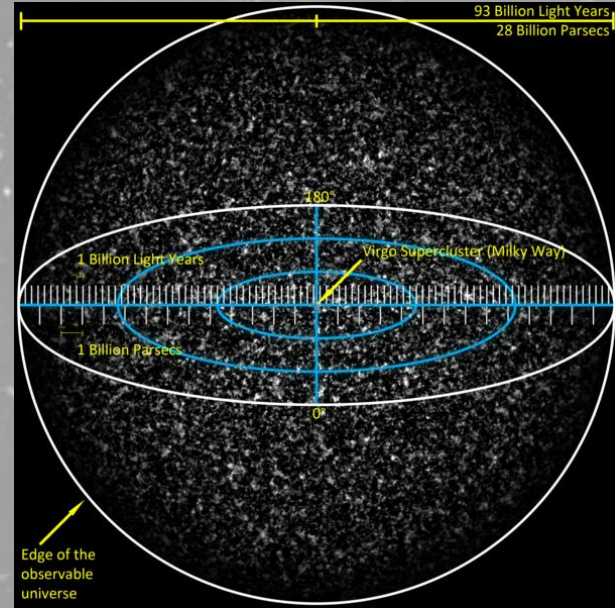

4 000 000 000 000 000 000 000 km
10 000 000 000 lat św.

Skala odległości we Wszechświecie

Słońce

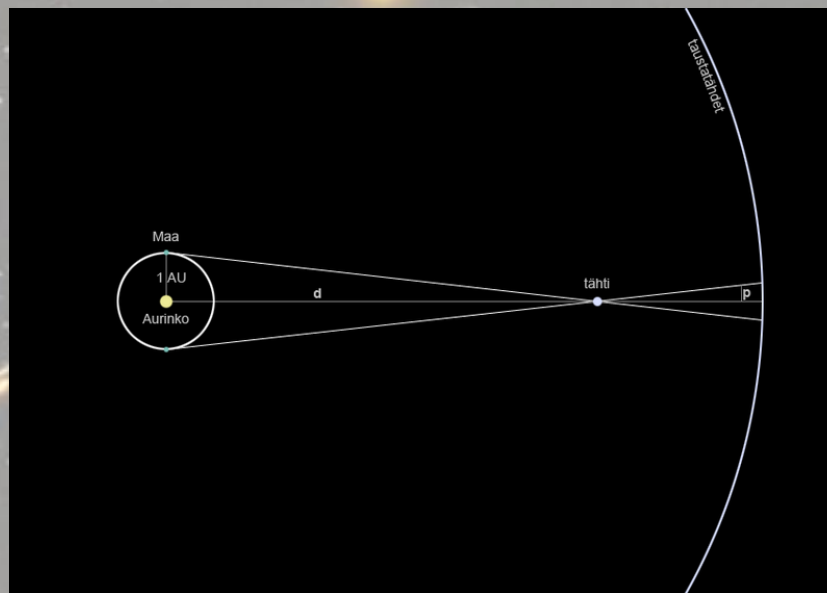
Granica Wszechświata

20 000 000 000 000 000 000 000 km
46 000 000 000 lat św.

Metody wyznaczania odległości we Wszechświecie

Bezpośrednie:

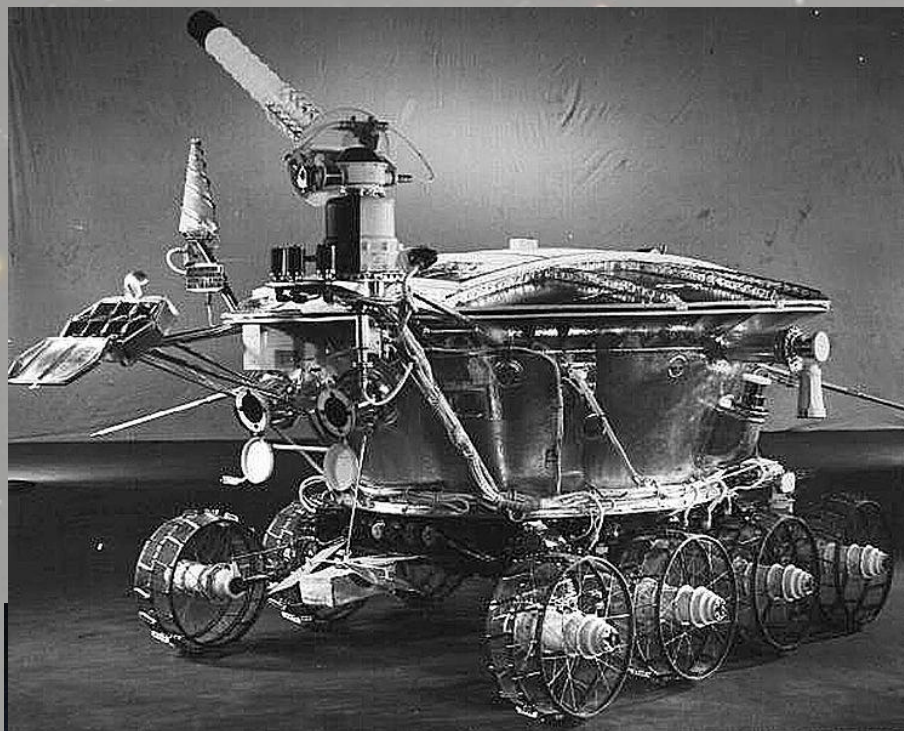
- metoda paralaksy,
- pomiary laserowe
- pomiary radarowe

Pośrednie:

- świece standardowe,
- pręty miernicze,
- prawo Hubble'a
- i 30 innych...

Pomiary laserowe

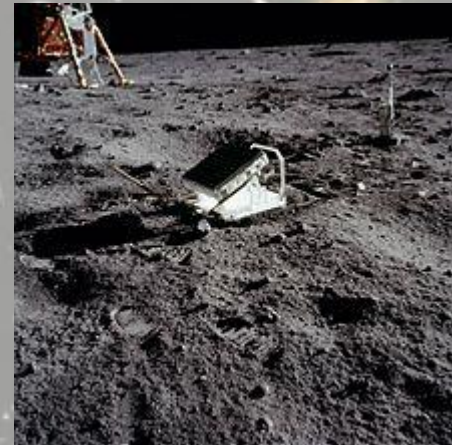
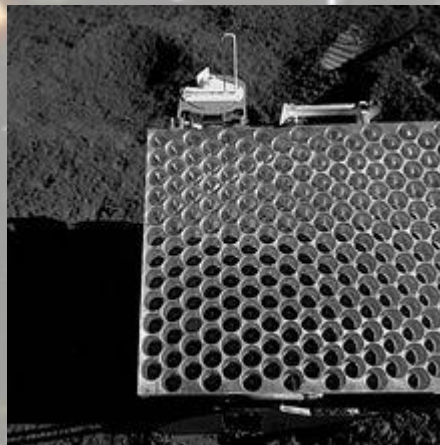
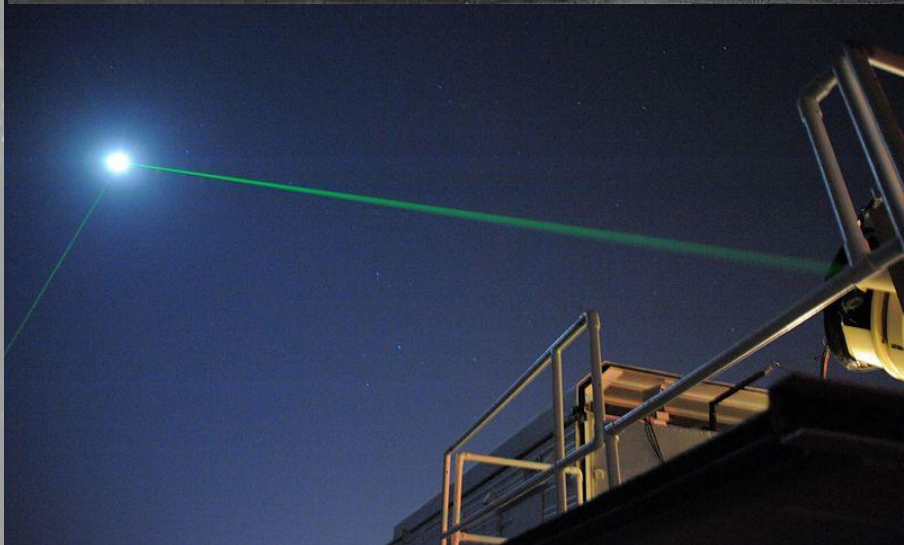

Szereg luster zostawionych na powierzchni Księżyca (Apollo 11, 14 i 15, Łunochod 1 i 2)

Średnica wiązki na Księżycu: 6.5 km

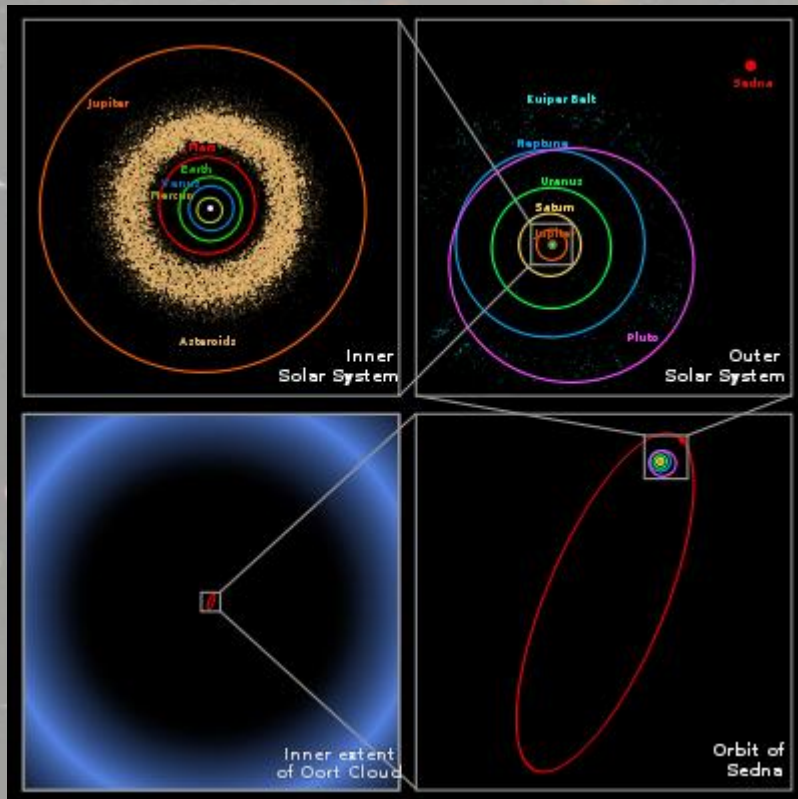
Na każde 10^{17} fotonów w kierunku Ziemi zostaje odbity tylko jeden

Ogromna dokładność. Stwierdzono np. oddalanie się Księżyca od Ziemi w tempie 38 mm/rok

Pomiary radarowe

Prawa Keplera pozwalają nam zmierzyć odległości w układzie słonecznym. Są to jednak odległości względne. Potrzeba wyznaczyć jakąś jednostkę odległości.

1961 r. – pierwsze pomiary (podczas zblżenia Wenus i Ziemi)

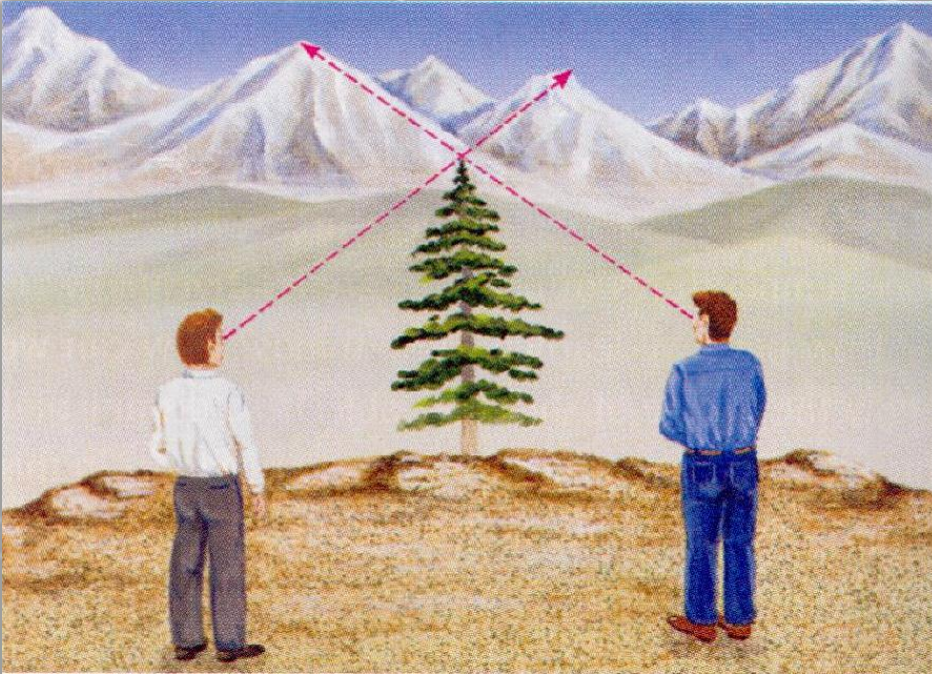
Sygnał pokonał ponad 40 mln km

Znając położenie planet w US wiedzieliśmy, że Słońce znajdowało się 3.6 razy dalej

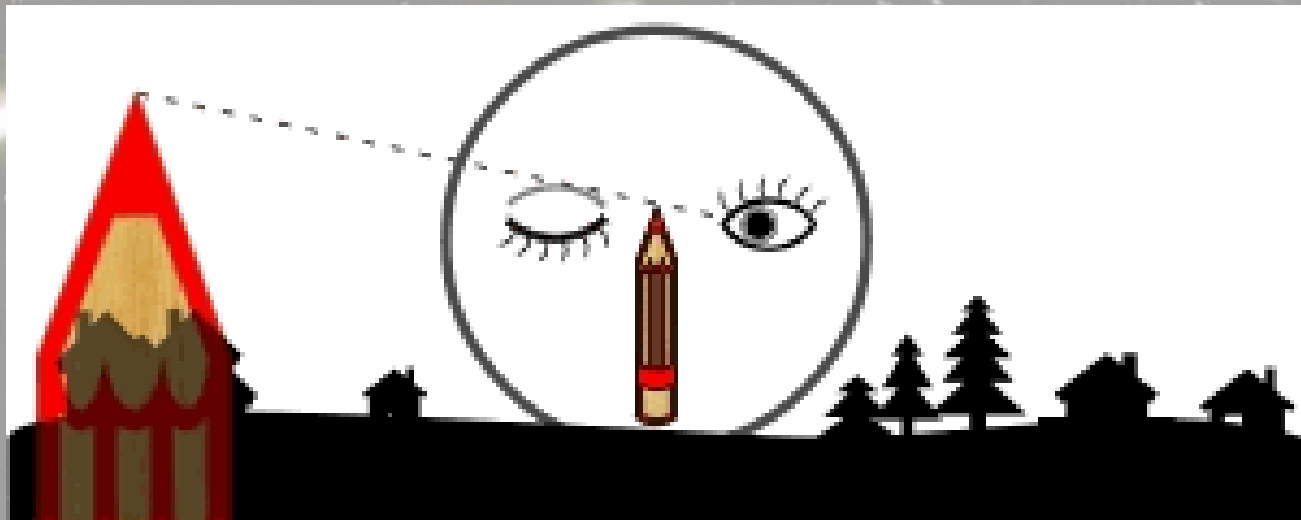
Wyznaczona wtedy wartość:

1 AU= 149 600 000 km

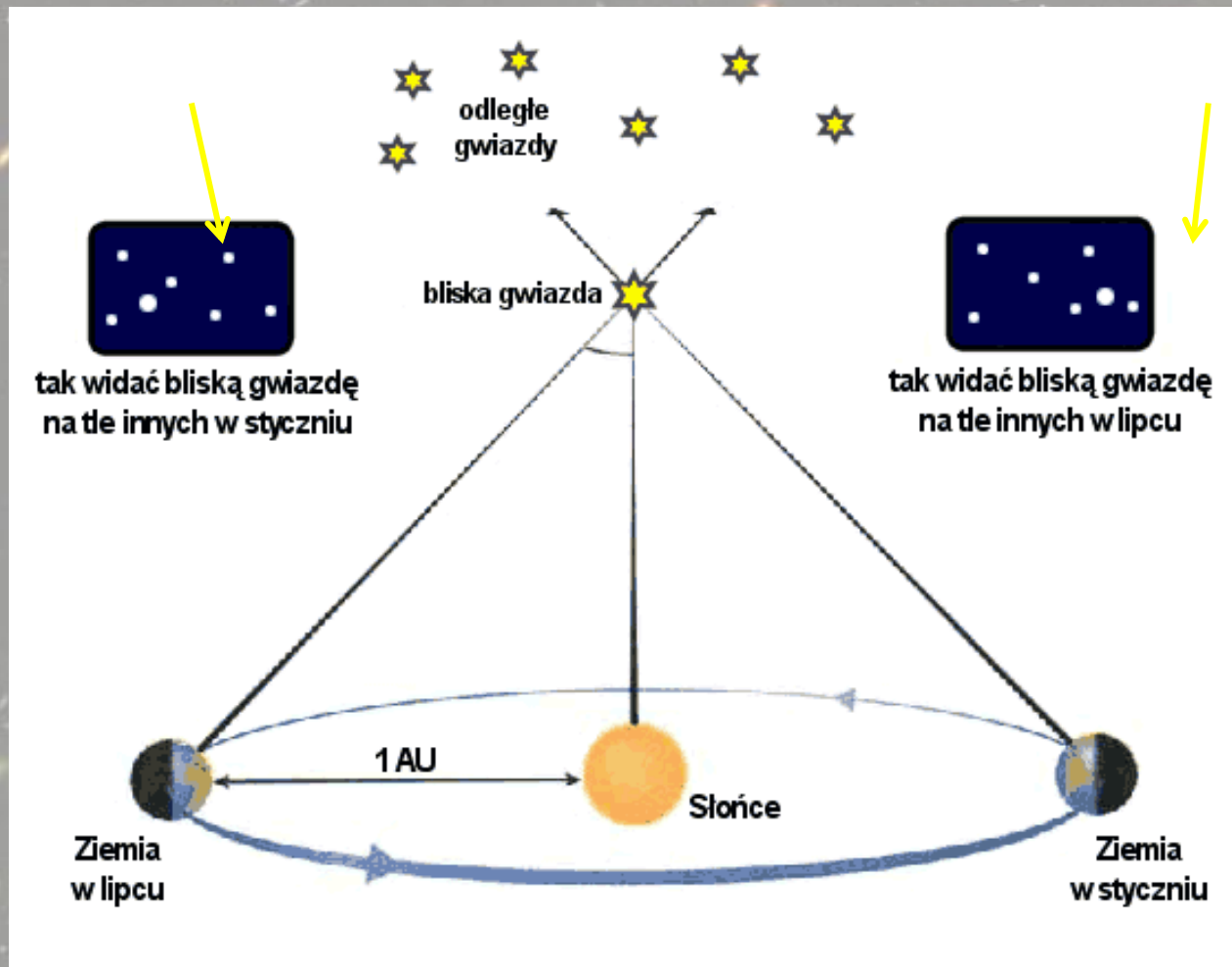
Paralaksa

Znając długość bazy i kąt o jaki przesunął się obiekt na dalekim tle można wyznaczyć odległość

Paralaksa heliocentryczna

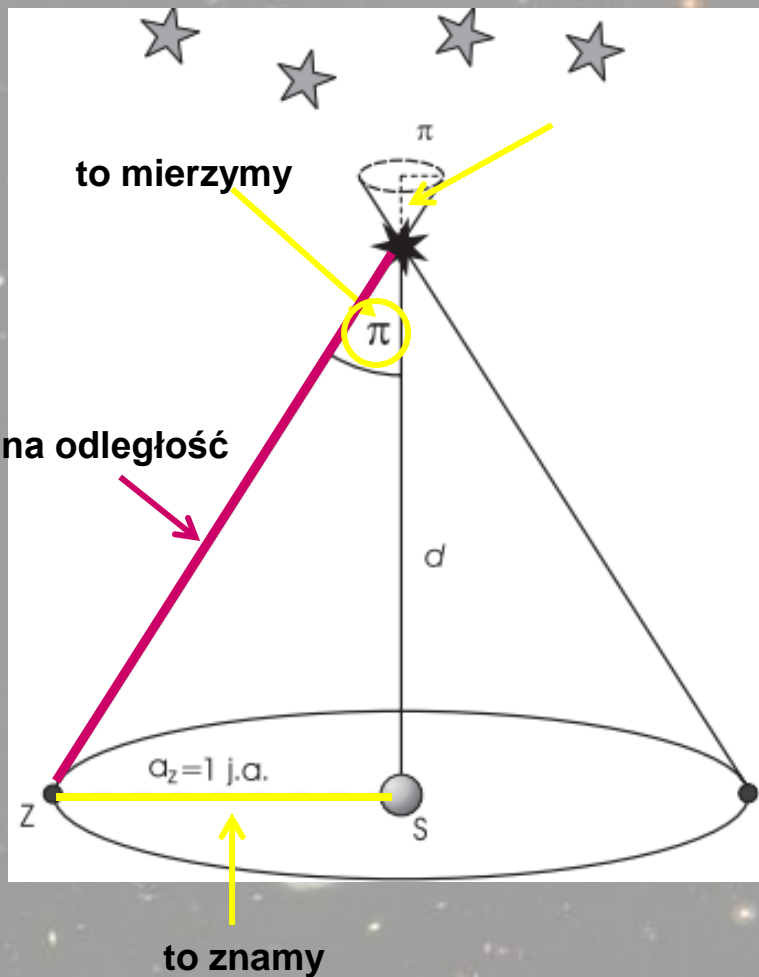
Friedrich Bessel w 1838
mierzy paralaksę gwiazdy
61 Cygni

Kolejnego pomiaru
dokonał Thomas
Henderson. Zmierzył
odległość **α Cen**

Paralaksa heliocentryczna

$$D[\text{pc}] = 1/\pi''$$

Nazwa Galaktyki	Odległość (lata świetlne)
Wielki Obłok Magellana	160 000
Mały Obłok Magellana	180 000
Tarcza	270 000
Lew I	900 000
Wielka Mgławica Andromedy	2 200 000
NGC 598	2 300 000

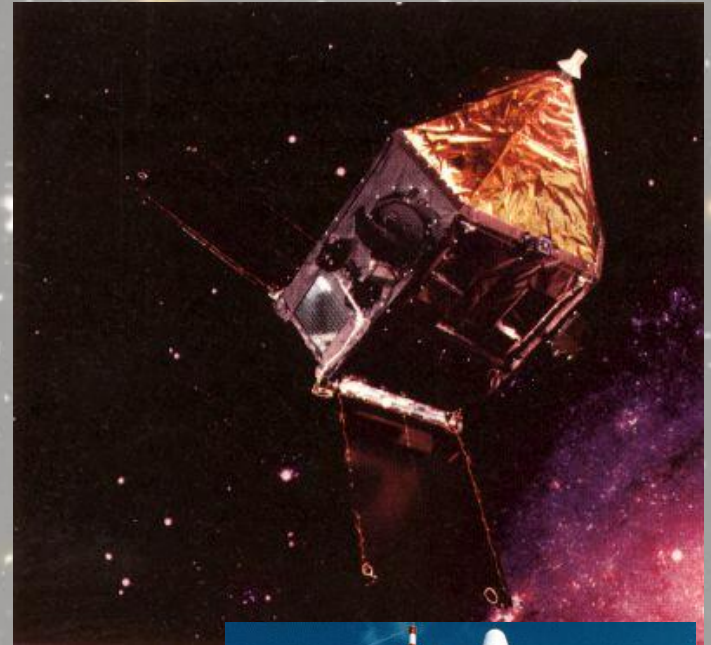
Paralaksa - Hipparcos

High Precision Parallax Collecting Satellite

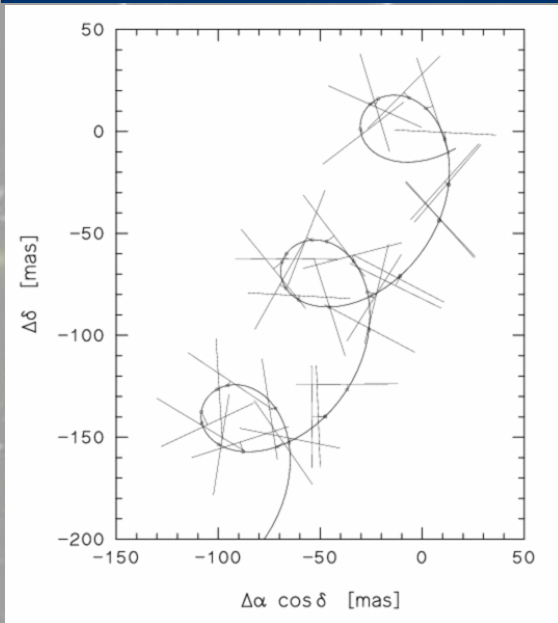
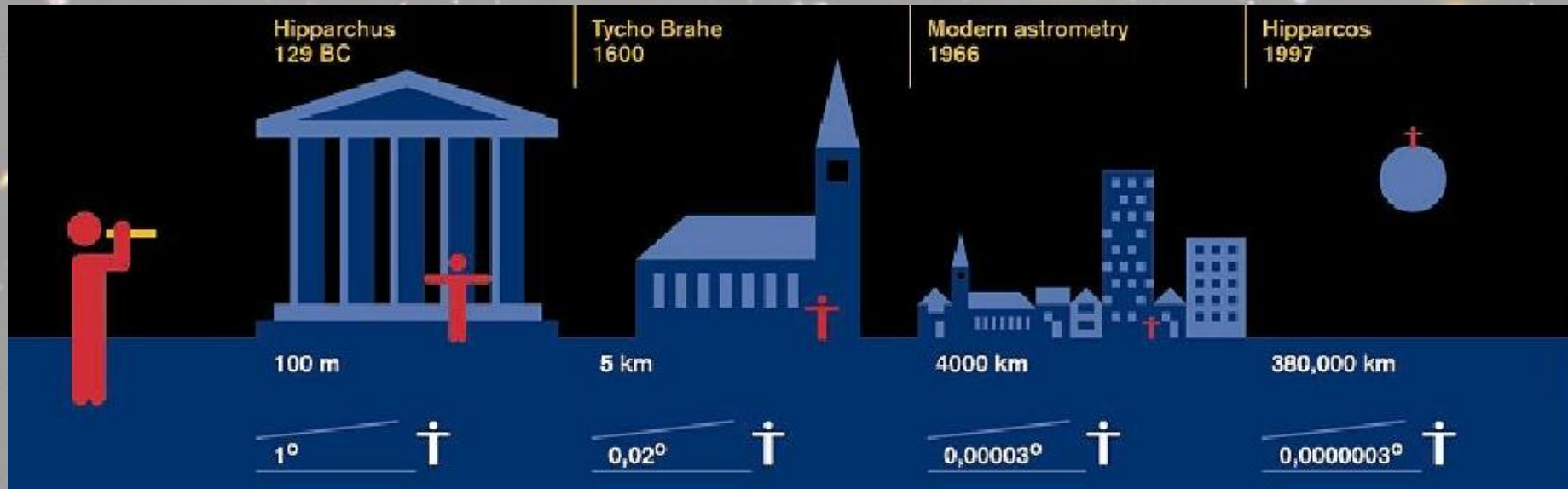
Wystrzelony 8 sierpnia 1989 r.

Dwa katalogi z obserwacjami:

1. Hipparcos – pomiary położeń (dokładność 1 milisekundy kątowej) i jasności (dokładność 2%) dla 118 tys. gwiazd
2. Tycho – pozycje (z dokładnością 20-30 milisekund kątowych) i jasności (dokładność 6%) dla ponad miliona gwiazd

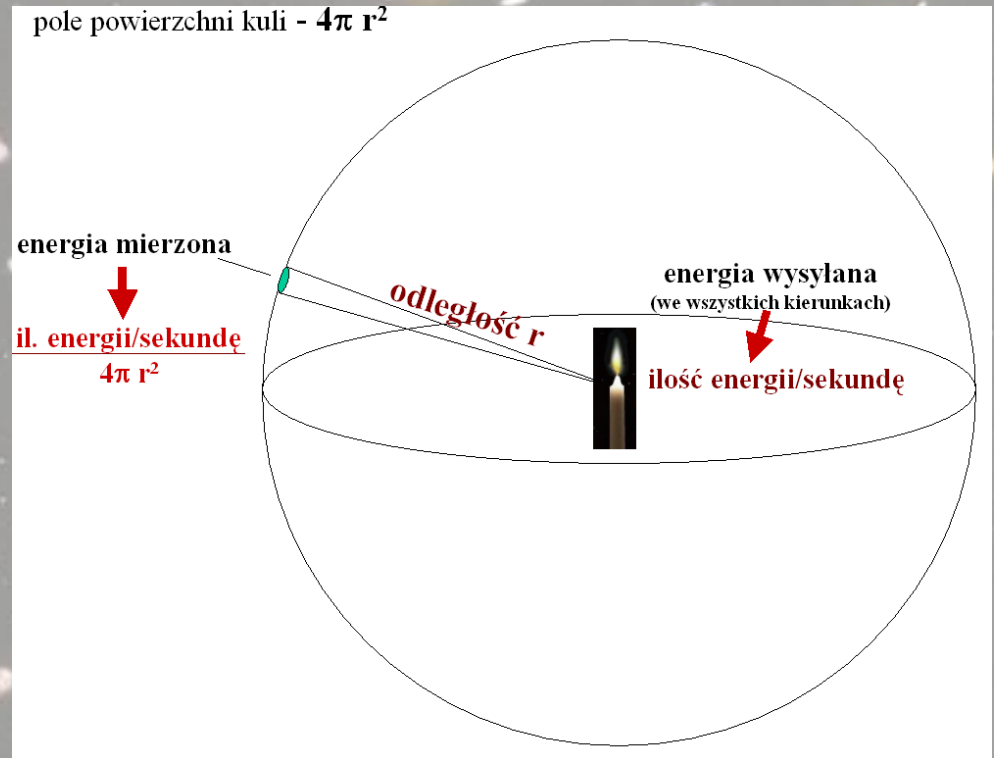
Paralaksa - dokładność

Wyznaczono paralaksy dla około 7 tys. gwiazd do odległości 500 lat świetlnych

W niektórych przypadkach okazało się, że pomiary są obarczone (w niektórych obszarach nieba) błędem na poziomie 1 sekundy kątowej

Świece standardowe

Na podstawie obserwacji obiektu o znanej jasności wyznaczamy odległość do niego

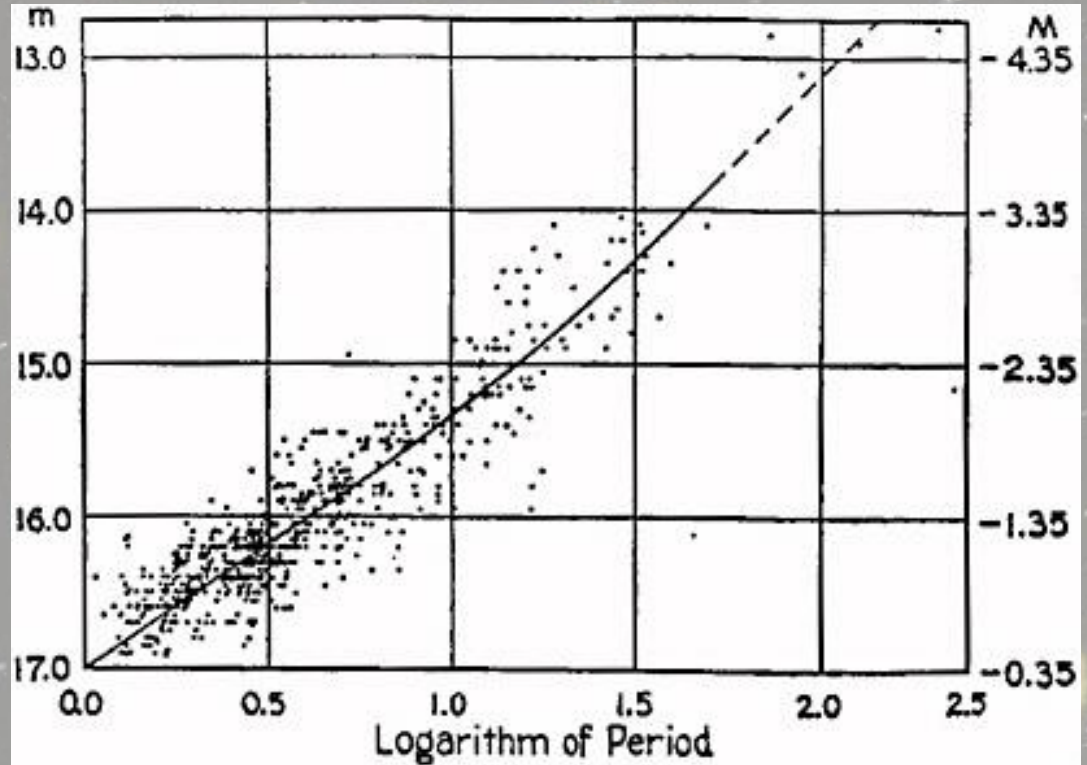
Rolę świec standardowych spełniają między innymi gwiazdy zmienne (pulsujące) i supernowe typu Ia

Jeżeli świecą standardową jest bardzo jasny obiekt, to możemy wyznaczyć naprawdę duże odległości

Świece standardowe – zmienne pulsujące

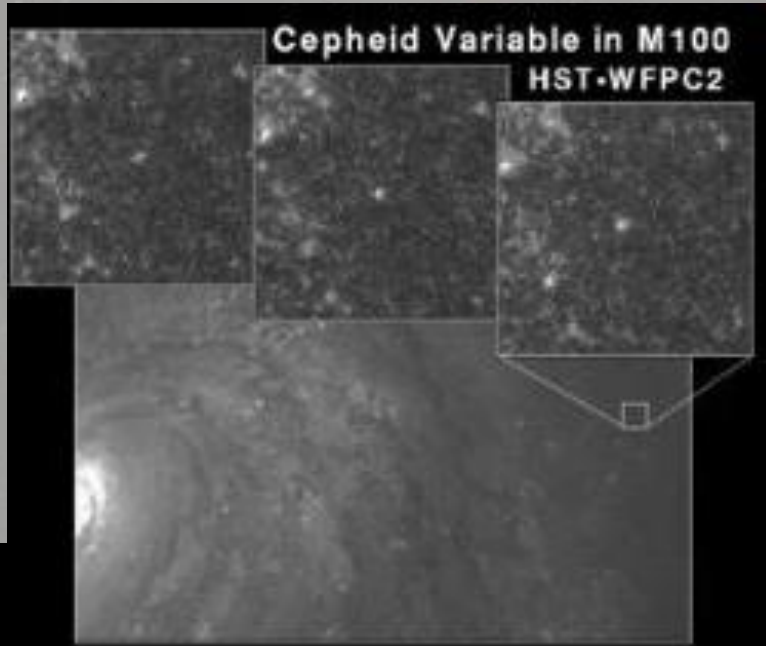

Henrietta Swan Leavitt
4.06.1868 r.- 12.12.1921 r.

Związek jasności absolutnej z okresem zmian blasku sprawia, że cefeidy są świecami standardowymi

Świece standardowe – zmienne pulsujące

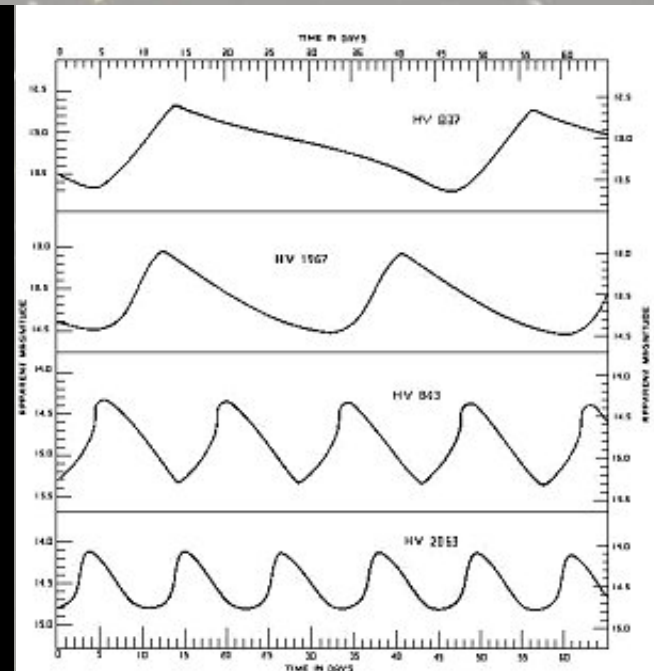
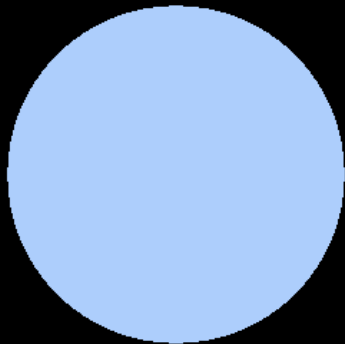
Cefeidy:

nadolbrzmy (widoczne z dużych odległości)

gwiazdy zmienne pulsujące

okres zmian jasności: od 1 do 150 dni.

amplituda zmian jasności: od 0,1 do 2 mag

Świece standardowe – zmienne pulsujące

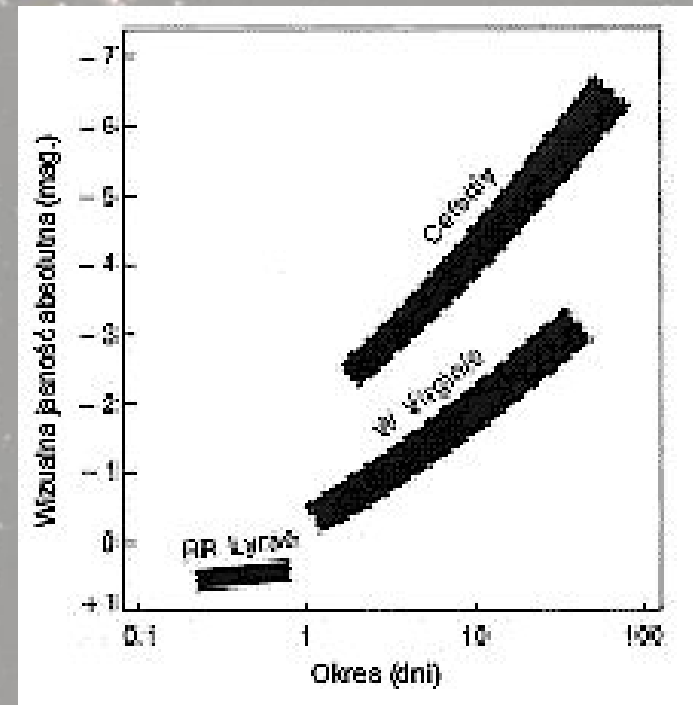
RR Lyrae

- gwiazdy pulsujące,
- podobne do cefeid, ale mają mniejsze rozmiary i krótsze okresy pulsacji,
- wykorzystywane do wyznaczania odległości do gromad kulistych

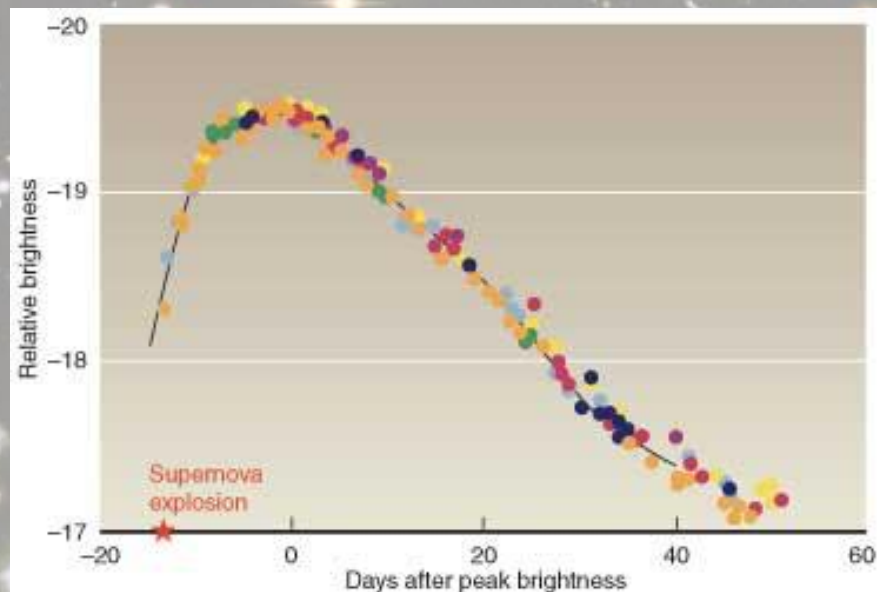
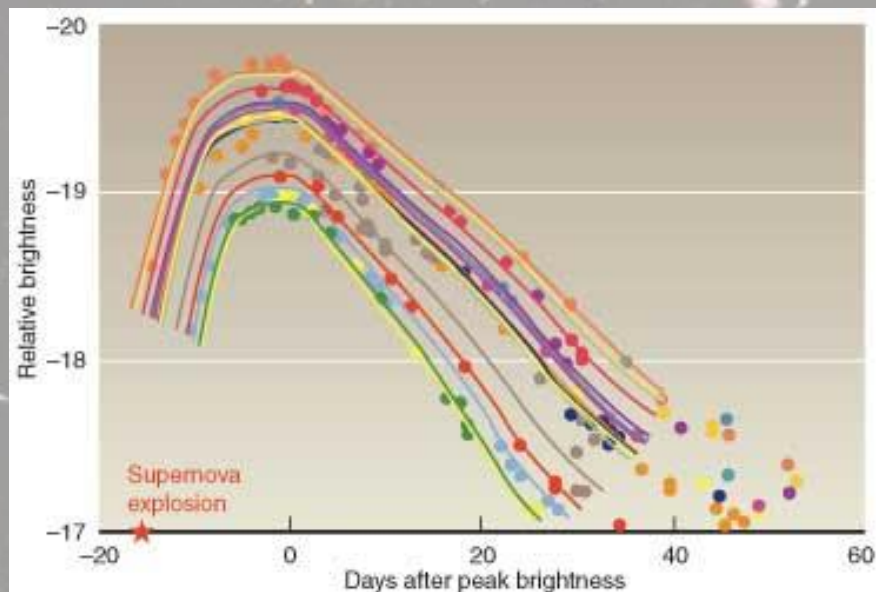

W Virginis

- gwiazdy pulsujące,
- podobne do cefeid (cefeidy typu II),
- obserwuje się je w gromadach kulistych,

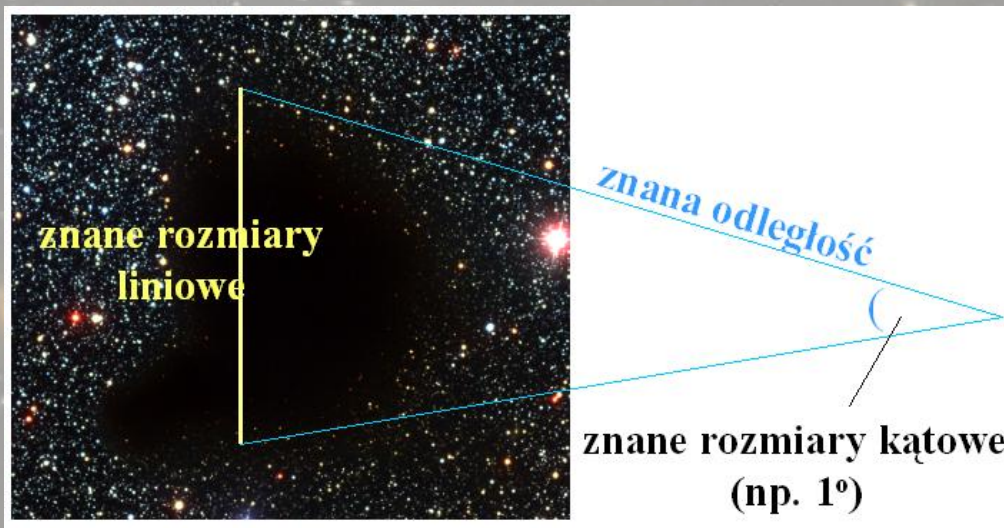
Końcowe etapy życia gwiazd – duże masy

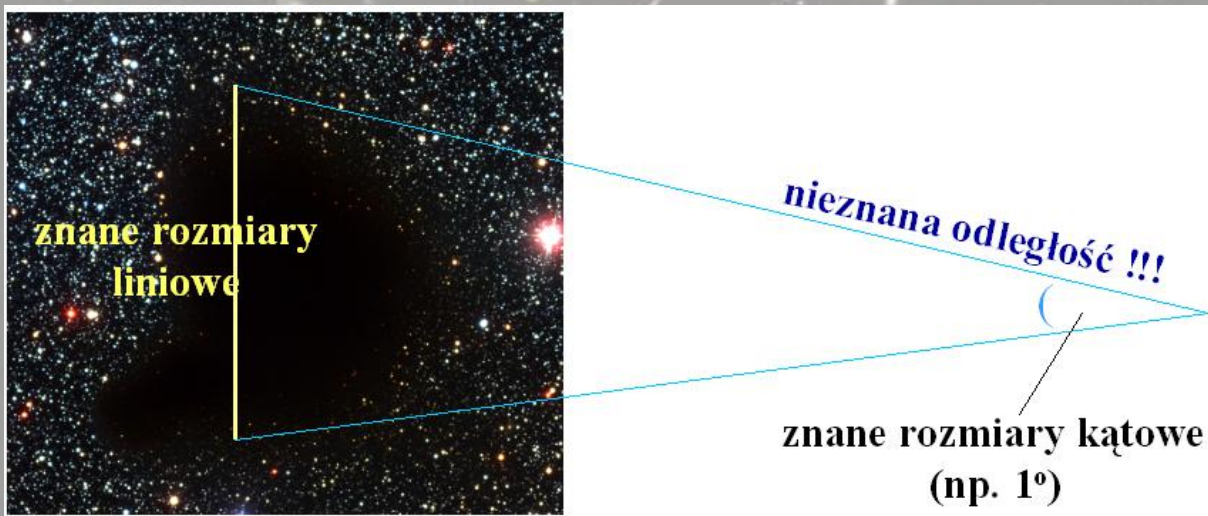
Jasność supernowych w maksimum jest różna i zależy od wielu czynników – nie nadają się na świece standardowe. Jest jeden wyjątek – supernowe typu Ia

Pręty miernicze

Szukamy obiektów o znanych, charakterystycznych rozmiarach liniowych

Pomiar rozmiaru katowego pozwala wyznaczyć odległość

Ta metoda pozwala wyznaczyć odległości rzędu 200 Mpc

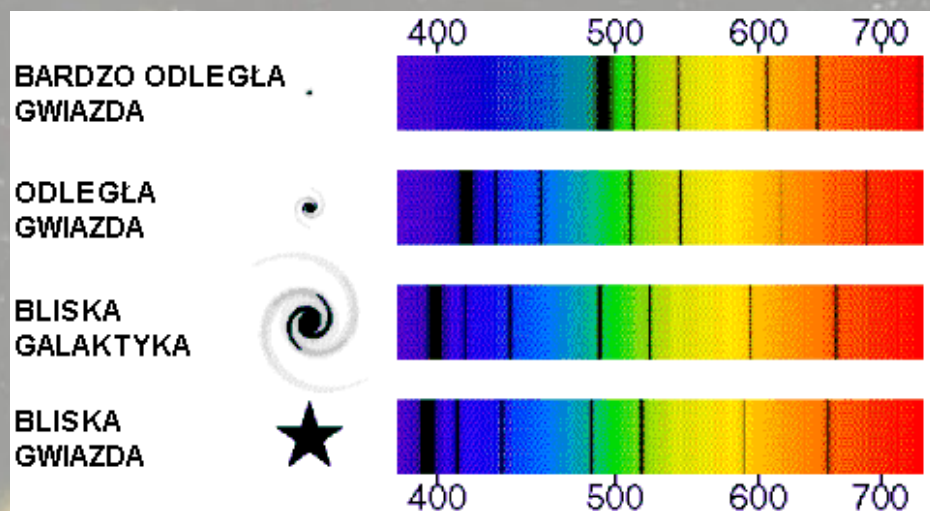
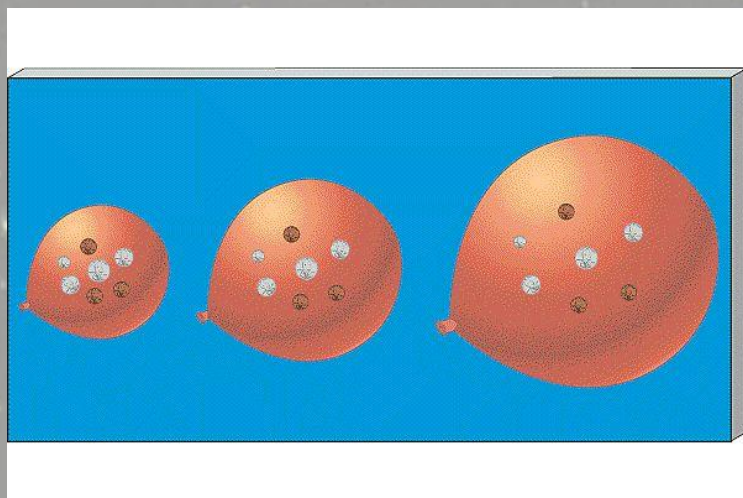
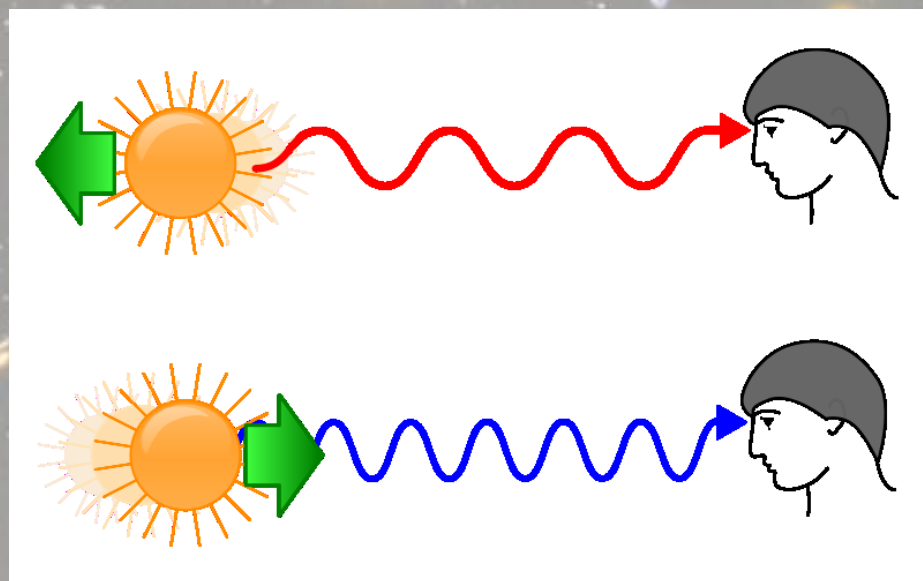

Odległości kosmologiczne

Efekt Dopplera związany jest z ruchem źródła lub/i obserwatora

Obserwowane jest przesunięcie ku długofalowej (oddalanie) lub krótkofalowej (zbliżanie) części widma

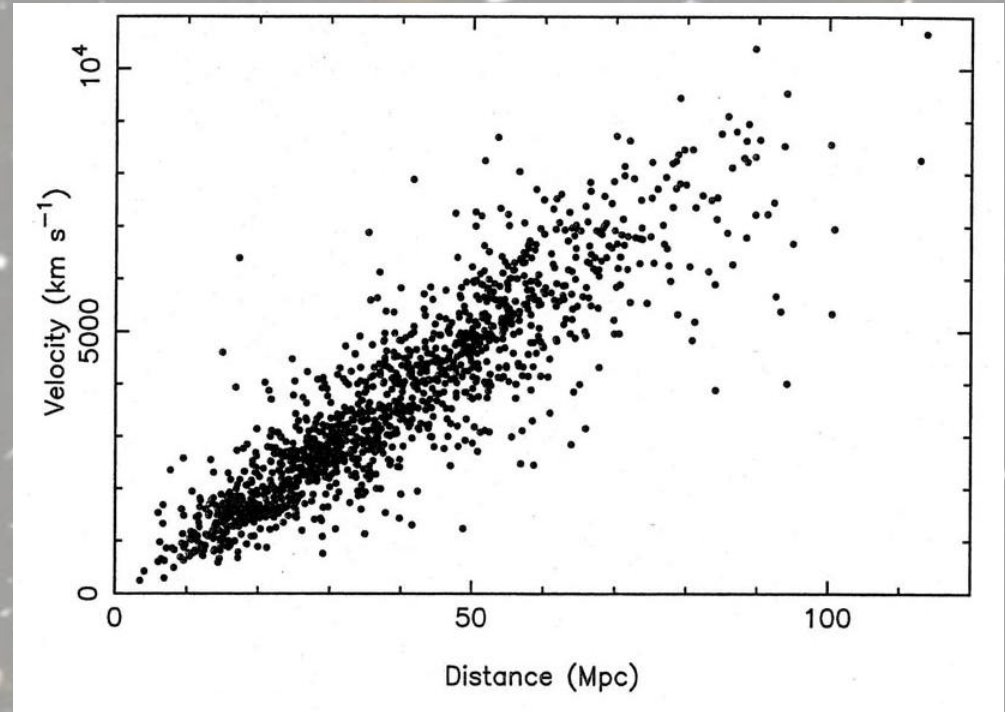
W przypadku odległości kosmologicznych poczerwienienie jest związane z ekspansją Wszechświata

Odległości kosmologiczne

Edwin Hubble
(20.11.1889 r. – 28.09.1953 r.)

$$v = H_0 r \quad H_0 = 73 \pm 3 \text{ km/s/Mpc}$$

Im dalsza galaktyka tym większa prędkość oddalania się od nas

Mierzymy odległości w całym widzialnym Wszechświecie

